

ORTHODOXE ZENDENDE INSTANTIE

Postadres: Dr. Kuiperstraat 2, 2514 BB Den Haag

Aan de Minister van Rechtsbescherming

De heer drs. S. Dekker

Ministerie van Justitie en Veiligheid
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

Onderwerp: Reactie op uw brief van 13 oktober met kenmerk 3497330 aan de Tweede Kamer en uw brief van 14 oktober met kenmerk 3497338 aan ons

Den Haag, 23 november 2021

Excellentie, zeer geachte heer Dekker,

In bovengenoemde brieven meldt u uw besluit om de Orthodoxe Zendende Instantie (OZI) voorlopig te erkennen als zendende instantie en de Orthodoxen niet als achtste denominatie toe te laten bij het stelsel van de Dienst Geestelijke Verzorging (DGV) van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). U schrijft dat u uw besluit baseert op het onderzoek van de Vrije Universiteit waarvan u het rapport als bijlage meestuurde.

Wij danken u voor de erkenning en zien graag uw uitnodiging voor het jaarlijkse overleg met de zendende instanties tegemoet. Na een toelatingsprocedure van 11 jaar nemen wij graag ook onze plek in de andere gremia voor zendende instanties in. Daarbij zullen we, zoals we dat de afgelopen 11 jaar gedaan hebben, pragmatisch en constructief de constitutioneel gegarandeerde geestelijke verzorging van Orthodoxe ingeslotenen zo goed mogelijk blijven faciliteren. Een gezamenlijke uitdaging zal zijn om een goede *modus operandi* te vinden voor de unieke situatie die uw besluit creëert: als Orthodox geestelijk gezag zullen wij nu een Protestants hoofd rechtstreeks *ambtelijk* aansturen, die vervolgens onze Orthodoxe geestelijken *ambtelijk* aanstuurt (parallel aan de *ambtenaarlijke* lijn via de directeur DGV vanuit u volgens het duale stelsel dat wij in Nederland hebben).

Desalniettemin tekenen wij hierbij formeel wel bezwaar aan tegen uw besluit, omdat het rapport van de VU, waar uw besluit op is gebaseerd, onjuistheden en omissies bevat. Bovendien zijn er volgens ons procedurele fouten gemaakt gedurende de afgelopen twee jaar waarin u ons hernieuwde verzoek tot erkenning behandelde. Wij omschrijven hieronder de belangrijkste van onze bezwaren:

Formele bezwaren

1. Er is geen hoor en wederhoor toegepast

Wij zijn niet in staat gesteld om te reageren op een voorgenomen besluit noch heeft de VU ons de mogelijkheid geboden om feitelijke onjuistheden in haar rapport te corrigeren door vooraf een concept voor te leggen, zoals gebruikelijk is.

2. Ons verzoek om erkenning dateert van 2010 en niet 2019

Bij de behandeling van onze brief van 6 november 2019 hebt u ten onrechte niet in acht genomen dat wij het oorspronkelijke verzoek, gedaan op 28 augustus 2010, hernieuwden. Uw voorganger minister Ernst Hirsch Ballin heeft dit verzoek in behandeling genomen en deze is nooit afgesloten. Met medewerkers van de Dienst Justitiële Inrichtingen en de portefeuille Eredienst is intensief overleg geweest en in 2011 zijn een commissie en een werkgroep ingesteld ter voorbereiding van een zelfstandige Orthodoxe denominatie binnen het ministerie. Omdat wij nog aan een aantal eisen moesten voldoen werd in 2014 de behandeling opgeschort en de zending *tijdelijk* ingericht via de Protestantse denominatie. In 2019 voldeden we aan de gestelde eisen en hernieuwden wij ons oorspronkelijke verzoek van 2010. U hebt vervolgens de behandeling van ons verzoek weggehaald bij bovengenoemde onderdelen van het ministerie en ondergebracht bij de Directie Sanctietoepassing en Jeugd.

3. De voorkeur van de gedetineerden wordt niet als uitgangspunt gehanteerd.

Bovengenoemd formeel verzoek uit 2010 was een respons op de behoefte van gedetineerden. Dit wordt noch in uw besluit, noch door de VU, vermeld. In de eerste voorkeurspeiling, gehouden in 2008, bleek namelijk dat er een substantiële groep gedetineerden zich niet herkende in de huidige zeven denominaties en daarom werd door de onafhankelijke onderzoekers de categorie 'Grieks- of Russisch-orthodox' ingevoerd. Ons verzoek is dus in de eerste plaats een respons op de behoefte van onze ingesloten geloofsgenoten en een aanbod aan het ministerie om de geestelijke verzorging en bijbehorende zending goed te regelen en daarmee het grondwettelijke recht op vrijheid van godsdienst te helpen garanderen.

4. Er is geen sprake van afsplitsing

In uw brief wordt ten onrechte gesteld dat wij ons af willen splitsen van de Protestantse zendende instantie. Zoals onder 2 aangegeven is de zending via de Protestantse zendende instantie (de ICJ) tijdelijk. Dit laatste feit is meermaals door de Protestantse zendende instantie bevestigd: in een brief uit 2016 aan staatssecretaris mr. dr. K.D.H.M. Dijkhoff schrijft de toenmalig voorzitter van de Protestantse zendende instantie, mr. J.J.H. Suyver, bijvoorbeeld dat zijn commissie 'de belangen van de Orthodoxe Kerken (OKIN) *waarneemt*'.

De Orthodoxe denominatie is nooit onderdeel geweest van de Protestantse Kerk, maar een tweeduizend jaar oude wereldreligie. Wij willen andermaal benadrukken dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen enerzijds het adjectief 'orthodox', dat in Nederland veelal een negatieve connotatie heeft en vaak gebruikt wordt om behoudende Protestantse groepen aan te houden en anderzijds 'Orthodox', de naam waaronder wij in de wetenschap en samenleving bekend staan. Het is juist op nadrukkelijk verzoek van het ministerie dat wij als zogenoemde Oosters-orthodoxe en Oriëntaals-orthodoxe families een gezamenlijk orgaan hebben ontwikkeld en vervolgens de OZI formeel hebben opgericht.

5. Het gelijkheidsbeginsel wordt geschonden

Op verschillende punten worden wij niet gelijk behandeld. Dat wil zeggen: wij worden anders behandeld dan de andere denominaties. Een voorbeeld betreft de bestuurstraditie, die volgens u te jong is en die voor u reden is om slechts tot voorlopige erkenning over te gaan. In het rapport van 2012 over de Boeddhistische Unie Nederland¹ dat u aanhaalt, stellen de onderzoekers het volgende "Ons inziens is er over de periode 2009-medio 2012 de bestuurlijke stabiliteit en continuïteit van de BUN onvoldoende geweest." Desondanks ging uw voorganger over tot definitieve erkenning. In ons geval wordt geen bestuurlijke falen vastgesteld en verzuimd te vermelden dat onze bisdommen en bisschoppenconferentie die onderdeel uitmaken van de OZI al vele jaren bestaan en de daadwerkelijke oprichting van de OZI als entiteit gedegen hebben voorbereid. Een dergelijke lange en moeizame erkenningsprocedure hebben de andere denominaties niet hoeven doorlopen. Naar verluidt, bestond die van de Humanisten uit een enkel gesprek tussen uw voorganger en de voorzitter van het Humanistisch Verbond.

6. De VU is geen onafhankelijk adviseur

In uw brief schrijft u dat u de VU opdracht hebt gegeven om een 'zorgvuldig en onafhankelijk onderzoek' uit te voeren. De Faculteit Religie en Theologie van de VU is echter geen onafhankelijke instantie. Sterker nog, zij lijkt eigen belangen te hebben laten meewegen en is ons inziens partijdig. Een aantal punten:

- a. Naar de betreffende VU-faculteit zelf wordt op dit moment onderzoek uitgevoerd door uw collega van OCW, omdat er vragen zijn over de besteding van de speciale financiering voor seminaries, waaronder de Orthodoxe, Boeddhistische, Hindoeïstische. Het gaat om tonnen, waarschijnlijk miljoenen aan geormerkte financiering die de faculteit aan andere doelen heeft besteed. Deze vragen zijn onder andere gesteld vanuit onze hoek.
- b. De VU heeft zich fel verzet tegen de vrijheid van seminaries om de Protestantse VU te verlaten en zich aan een andere universiteit te vestigen. De Tweede Kamer heeft uw collega van OCW gedwongen om deze vrijheid te respecteren door het aannemen van motie 31288-748 van CDA en VVD op 2 juli 2019. Deze motie werd met 114 stemmen voor aangenomen; tegen waren D66, GroenLinks en SGP. Dankzij deze motie is St Irenaeus Orthodox Theologisch Instituut op 1 juli j.l. verhuisd van de VU naar de Radboud Universiteit. Andere seminaries overwegen ook om de VU te verlaten.
- c. De VU-faculteit kampt al gedurende vele jaren met financiële problemen. Zij spant zich daarom in om overheidsopdrachten zoals bijvoorbeeld het onderhavige onderzoek te verwerven. Het is daarom niet verbazend dat de VU geen duidelijke antwoorden geeft, zoals het KASKI-instituut in het geval van Hindoes en Boeddhisten, maar op blz. 42 van haar advies een vervolgonderzoek aanbeveelt.
- d. De VU gebruikt het advies om een lans te breken voor de ongebonden geestelijk verzorgers die, zoals hun benaming al aangeeft, niet in een traditie van één van de acht wereldreligies c.q. levensbeschouwingen staan, die nu bij het ministerie geestelijke verzorging verlenen. Deze personen zenden als het ware zichzelf. In het advies wordt voorgesteld om de operationele facilitering van deze groep onder te brengen bij de Humanisten.

¹ Zie <https://www.ru.nl/kaski/@839066/pagina/>.

Vermeldenswaard is dat één van de onderzoekers van de VU, prof. dr. Hans Alma, sinds 2020 de leerstoel 'geestelijke zorg en religieus-humanistische zingeving' aan de VU bekleedt. Zij was eerder rector magnificus van de Humanistische Universiteit. Al meerdere malen hebben de Humanisten geprobeerd om de groep van gedetineerden die geen voorkeur voor een bepaalde denominatie opgeven aan zich toe te schrijven.

e. Ook relevant is te vermelden dat de VU-faculteit zelf studenten opleidt tot geestelijk verzorger. De meeste studenten behoren niet tot één van de acht wereldreligies maar tot de groep van ongebonden. De VU heeft er dus belang bij dat deze ongebonden ook bij uw ministerie voet aan de grond krijgen, vooral omdat haar master geestelijke verzorging een belangrijke inkomstenbron van de faculteit is. Vrijwel alle onderzoekers van de VU die aan het advies hebben gewerkt geven les in deze master. Bij deze opleiding zijn tijdens een onafhankelijke visitatie in 2020 grote tekortkomingen geconstateerd. Desalniettemin achten deze onderzoekers zich onafhankelijk genoeg om een oordeel te vellen over een vergelijkbare master van een andere universiteit (zie inhoudelijk bezwaar 1).

7. De gevolgde procedure resulteert in uitsluiting

U hebt het lot van onze aanvraag in handen van de VU gelegd en vervolgens heeft de VU de beslissing over toelating van ons als achtste denominatie overgelaten aan een klankbordgroep. Deze groep heeft alleen *over* ons gesproken maar nooit *met* ons. Een gevolg van deze opzet is dat de reeds erkende zendende instanties beslissen over het toelaten van een nieuwkomer. In een tijd van aandacht voor diversiteit, inclusieve samenleving en bezinning op ons koloniaal verleden zou men toch mogen verwachten dat u zou hoeden voor de te verwachten reflex: nee tegen de buitenstaander. Bovendien verbaast ons de weergave van de gesprekken binnen de klankbordgroep (bijlage 4 van het advies), want in gesprekken met reeds erkende zendende instanties tijdens de afgelopen 12 jaar hebben meerdere zendende instanties aangegeven ons recht op zelfstandigheid te erkennen.

8. De eisen worden gedurende de procedure aangepast

In 2009 namen wij contact op met het ministerie om de geestelijke verzorging van Orthodoxe gedetineerden, die blijkens de voorkeurspeiling in 2008 dit wensten, goed te regelen. De directeur van de Dienst Geestelijke Verzorging legde ons uit dat er geen vaste procedure is, omdat dergelijke erkenningen zo weinig voorkomen. Wel hebben uw ministerie en die van Defensie als 'afnemers' van geestelijk verzorgers een tripartite overleg met OCW: de rijksoverheid wil uiteraard dat deze rijksambtenaren in Nederland worden opgeleid. De volgorde is: eerst erkenning als zelfstandige denominatie door OCW, dan J&V en dan Defensie. Wij kregen een aantal eisen te horen en gingen aan de slag om hieraan te voldoen. De eisen waren: een vertegenwoordigend orgaan dat etnische en intra-denominatiele grenzen overbrugt, een eigen academische opleiding en lidmaatschap van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO). Toen we in 2015 hieraan voldeden (in dat jaar kende uw collega van OCW ons speciale financiering toe voor een Orthodoxe ambtsopleiding), hoorden we een nieuwe eis (namelijk dat de Oosters-orthodoxe en Oriëntaals-orthodoxe families een nieuw gezamenlijk orgaan moesten vormen). Toen we in 2019 ook hieraan voldeden, hernieuwden we nogmaals ons verzoek. In haar advies introduceert de VU nu een

nieuwe eis die u overneemt: de zendende instantie mag niet 'jong' zijn. Ons inziens is dit in strijd met het vertrouwensbeginsel.

Inhoudelijke bezwaren tegen het advies van de VU

Zoals boven aangegeven bevat het rapport van de VU-faculteit volgens ons onwaarheden en omissies. Als wij het leggen naast de twee rapporten van het KASKI die u noemt,² valt op dat het VU-rapport geen duidelijke antwoorden geeft op de 16 criteria die het KASKI hanteert. In plaats daarvan bevat het veel herhalingen en oordelen. Bovendien worden uitspraken van de Orthodoxe geïnterviewden meerdere malen uit hun verband gerukt; omdat er geen hoor en wederhoor is toegepast, was hiertegen geen verweer mogelijk voordat u het VU-rapport openbaar maakte. Omdat wij u niet willen vermoeden met een uitputtende opsomming, noemen we hier alleen de grootste fout en omissies:

1. De masteropleiding zou niet aan de eisen voldoen

Het VU-advies concludeert op blz. 31: 'Strikt genomen voldoen zij nog niet aan de eis van een 1-jarige traditie-specifieke opleiding GV op universitair Masterniveau, maar zij zijn er vanaf 2015/2016 wel bezig met de ontwikkeling ervan.' De VU neemt hiermee zichzelf als maatstaf en stelt ten onrechte dat de vereiste masteropleiding een traditie-specifieke component moet bevatten. De VU laat zelf namelijk kandidaten zonder enige levensbeschouwelijke vooropleiding toe tot haar master en verleent na een jaar studie deze studenten een bul waarna zij zich volgens de VU geestelijk verzorger mogen noemen. In dat jaar moeten de studenten het vak van geestelijk verzorger leren en daarnaast zich ook nog verdiepen in hun eigen traditie (voor de ongebonden studenten is de invulling onduidelijk). In de periode 2016-2021, toen ons seminarie verbonden was aan de VU, bleek dat er veel gaten in deze opzet zaten (zo was er bijvoorbeeld geen stage-coördinator) en werden veel vakken ad hoc ingevuld.

Omdat de curriculum-commissie van de Orthodoxe ambtsopleiding de VU-master te kort vond schieten, koos zij voor een driedelig curriculum, bestaande uit een traditie-specifieke pre-master, de VU-master en een post-master. Na lang aandringen stond de VU-faculteit een Orthodoxe pre-master (tevens minor) toe; deze mocht van de onderwijsdirecteur (nu rector magnificus van de Humanistische Universiteit) echter niet de gewenste 60 studiepunten maar maximaal 30 omvatten. Over de Orthodoxe pre-master/minor waren de studenten zeer tevreden, over de master van de VU was het oordeel van onze docenten en studenten echter negatief. Dit oordeel werd in 2020 bevestigd door een onafhankelijke visitatiecommissie. Het gebrek aan kwaliteit van de VU-master was één van de redenen voor het St Irenaeus Orthodox Theologisch Instituut om in 2017 in gesprek te gaan met de Radboud Universiteit. Pas na bovengenoemde tussenkomst van de Tweede Kamer kon de gewenste verhuizing in 2021 geëffectueerd worden.

Aan de Radboud Universiteit heeft St Irenaeus ook een driedelig curriculum. Nu heeft het wel de gewenste pre-master van 60 studiepunten (het traditie-specifieke deel van de ambtsopleiding; vaak in aanvulling op eerder verworven theologische competenties) en bovendien een master die hoog staat aangeschreven en elk jaar door een onafhankelijke

² Het KASKI omschrijft zichzelf als 'een expertisecentrum op non-profitbasis voor vragen over religie en samenleving'; de VU-faculteit noemt zichzelf sinds vijf jaar 'het kenniscentrum voor religie in de samenleving'.

instantie (de SKGV) gekeurd wordt. Orthodoxen studeren hierin samen met o.a. Hindoes, Boeddhisten en Moslims.

Kortom, u hebt uw besluit deels gebaseerd op een zeer bedenkelijk oordeel van de VU-faculteit over de opleidingen van een zuster-faculteit.

2. Omissie: overzicht van de voorkeurspeilingen

Noch het advies, noch uw besluit noemen het uitgangspunt voor geestelijke verzorging: de voorkeur van de gedetineerde, die het grondwettelijke recht heeft om zijn of haar eigen geloof te beoefenen. Daarom hieronder een overzicht. Zoals u hieronder kunt zien is de Orthodoxe denominatie de grootste van de kleine denominaties. Misschien was zij dat ook al in 2008-2010, toen waarschijnlijk sprake was van een ondertelling, (er werd alleen de optie 'Russisch- of Grieks-orthodox' gegeven en niet bijvoorbeeld Syrisch-orthodox). NB: uw ministerie spreekt zelf van acht denominaties. Door uw besluit blijft de anomalie voortduren dat de Orthodoxe denominatie de enige is die niet een eigen hoofd voor haar team van geestelijk verzorgers heeft. Dit is in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

De voorkeurspeiling ontkracht de bewering dat er na de Orthodoxen nog een negende denominatie zou kunnen aankloppen: welke religie of geloofsovertuiging met enige omvang zou dit kunnen zijn? De voorkeurspeiling geeft hiervoor geen basis.

6. Resultaten: op basis van de 8 denominaties

Voorkeur	Voorkeurspeiling 2008-2010	Voorkeurspeiling 2017
% Rooms-katholiek (pastor)	28,72%	25,96%
% Protestants-christelijk (dominee/pastor)	22,00%	15,26%
% Joods-liberaal/joods traditioneel (rabbijn)	1,87%	2,33%
% Humanistisch (raadsman/raadvrouw)	12,36%	12,56%
% Islamitisch (imam)	27,09%	36,25%
% Hindoe (pandit)	3,30%	1,88%
% Boeddhistisch	2,60%	2,27%
% Orthodox (priester)	2,06%	3,49%

2. Het ontbrekende historisch overzicht

Het VU-advies bevat geen historisch overzicht dat de lezer een kapstok kan bieden. Daarom bij deze:

2008-2010 Eerste voorkeurspeiling (zie boven)

2008-2009 Door DGV wordt besloten om de formatie waarop de Orthodoxe gedetineerden volgens de voorkeurspeiling recht hebben te verdelen tussen de Protestantse en de Rooms-katholieke denominaties. Hierover is met geen Orthodoxe bisschop overleg gepleegd. Tot de voorkeurspeiling in 2017 heeft de Rooms-katholieke hoofdaalmoezenier ondanks herhaalde verzoeken geweigerd deze formatie terug te geven ten behoeve van Orthodoxe geestelijke verzorging. De vorige hoofdpredikant heeft zijn deel van de Orthodoxe formatie beperkt ingevuld.

2010 Het verzoek tot erkenning wordt ingediend door de Orthodoxe Kerk in Nederland

2011 Een commissie wordt gevormd ter voorbereiding van de Orthodoxe denominatie met als voorzitter de Protestantse hoofdpredikant; leden zijn o.a. de Rooms-katholieke adjunct-aalmoezenier. De commissie werkt aan een stappenplan zoals gebruikt voor de oprichting van de Islamitische denominatie. In de laatste twee jaar tot zijn pensionering in 2014 legt de toenmalige hoofdpredikant het werk van de commissie stil.

2015 Een Orthodoxe vertegenwoordiging geeft in een gesprek met o.a. de hoofdpredikant en de hoofdaalmoezenier aan dat de erkenningsprocedure wordt voortgezet, nu de Orthodoxen aan de gestelde voorwaarden voldoen. Vervolgens komt het ministerie met de eis dat de Oosters-orthodoxe en Oriëntaals-orthodoxe families een gezamenlijk orgaan vormen.

2018 De Orthodoxe Zendende Instantie wordt opgericht.

2019 U wordt verzocht om de erkenningsprocedure voort te zetten.

3. De ontbrekende internationale vergelijking

In een dergelijk advies zou men een (beperkte) internationale vergelijking verwachten. We volstaan hier met het noemen van België en Luxemburg, die beiden de Orthodoxe denominatie behandelen als gelijkwaardig aan de Rooms-katholieke en Protestantse. Een ander internationaal aspect is dat Nederland zwakker staat als het andere landen aanspreekt op hun behandeling van religieuze minderheden, terwijl het zelf met twee maten meet. Bovendien zou een ander land eventueel een verdachte niet willen uitleveren door te verwijzen naar niet-adequate geestelijke verzorging.

4. Een ontbrekende optie voor het bestuursmodel

Het advies noemt vier opties voor aanpassing van de besturing van DGV. De VU-onderzoekers laten echter een optie achterwege die zeer expliciet is genoemd tijdens een interview: DGV kan het bestuursmodel van Defensie volgen en de hoofden niet in het MT opnemen. Het MT van DGV is ook nu met zeven hoofden al topzwaar.

5. Stappen ondernomen ter oprichting van een christelijke denominatie

Het advies vermeldt niet dat er gesprekken zijn geweest over de oprichting van een christelijke denominatie. Een hoge delegatie vanuit de Protestanten heeft hiertoe een voorstel gedaan aan ons ('met zijn drieën op voet van gelijkheid een nieuw gezamenlijk huis bouwen'). Omdat wij dit een interessante optie vonden, hebben wij hierover contact opgenomen met de Rooms-katholieke ZI. Deze wees deze optie categorisch af; deze

opstelling wordt bevestigd in het rapport. De Protestantse ZI heeft blijkens het VU-advies bij nader inzien haar mening gewijzigd en is nu ook faliekant tegen deze samenwerking. Omdat de andere twee christelijke denominaties weigeren hun historisch verworven posities op te geven, dunkt ons dat u geen andere optie heeft dan ons gelijkwaardig te behandelen en niet tot een tweederangs positie te veroordelen.

6. De realiteit van de bijes

Opvallend is dat het VU-advies en ook uw besluit zo weinig aandacht hebben voor de praktijk van de geestelijke verzorging. Gedetineerden zijn vaak achterdochtig en willen weten wie ze voor zich hebben: een predikant, priester, rabbijn, pandit, imam en niet iemand die door middel van het door de VU gepropageerde 'code switching' alles voor iedereen probeert te zijn. Als een geestelijk verzorger authentiek is, zijn er zeer waardevolle ontmoetingen over de grenzen van een denominatie heen mogelijk en vinden die ook daadwerkelijk plaats. Daarnaast zijn zeker Orthodoxe gevangenen gehecht aan hun eigen tradities, kerkdiensten, de mogelijkheid om te biechten en andere sacramenten te ontvangen.

Wij verzoeken u op basis van bovenstaande bezwaren uw besluit te herzien en de OZI na een procedure van 11 jaar definitief te erkennen als zendende instantie en het team van Orthodoxe geestelijke verzorgers een eigen Orthodox hoofd te geven. Wij vragen om ontvangst van dit bezwaar binnen een week te bevestigen.³

Hoogachtend,

Bisschop Arseny, bestuurder

Metropoliet Athenagoras.
Metropoliet Athenagoras, bestuurder

cc. De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

cc. De Minister van Justitie en Veiligheid, tevens van Eredienst

³ Wij vragen dit expliciet omdat wij van ons hernieuwde verzoek van 6 november 2019 pas na 11 weken een ontvangstbevestiging kregen.